

ІННОВАЦІЙНИЙ СОЦІАЛЬНО-ДОМІНАНТНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

ПАКУЛІН С. Л.

УДК 338.26:332.1

Пакулін С. Л. Інноваційний соціально-домінантний розвиток регіону

Доведено, що в умовах економіки знань соціальний розвиток є домінантою економічних пріоритетів держави. Уточнено суть управління інноваційним соціально-домінантним розвитком регіону. Доведено, що домінантою регіонального управління стають соціальні цілі, а не економічні інтереси. Обґрунтовано чинники формування й розвитку соціально-домінантної інноваційної економіки регіону. Виявлено основні тенденції формування й розвитку соціально орієнтованої інноваційної економіки регіону в сучасних умовах. Доведено, що найважливішим напрямом соціально-домінантного розвитку економіки є зміна пріоритетів інноваційної діяльності в регіонах з інновацій переважно в техніко-економічній сфері на інновації переважно в соціальному комплексі. Розкрито основні напрями соціально-домінантного розвитку інноваційної економіки регіонів України. Запропоновано заходи з формування соціально-домінантної інноваційної економіки регіонів.

Ключові слова: соціально-домінантний розвиток, інновації, соціальний комплекс, інвестиції.

Рис.: 1. **Бібл.:** 15.

Пакулін Сергій Леонідович – доктор економічних наук, відділ суспільних проблем сталого розвитку, Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України (бульв. Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)

E-mail: sizapet@mail.ru

УДК 338.26:332.1

Пакулін С. Л. Инновационное социально-доминантное развитие региона

Доказано, что в условиях экономики знаний социальное развитие является доминантой экономических приоритетов государства. Уточнена сущность управления инновационным социально-доминантным развитием региона. Доказано, что доминантой регионального управления становятся социальные цели, а не экономические интересы. Обсуждены факторы формирования и развития социально-доминантной инновационной экономики региона. Выявлены основные тенденции формирования и развития социально ориентированной инновационной экономики региона в современных условиях. Доказано, что важнейшим направлением социально-доминантного развития экономики является изменение приоритетов инновационной деятельности в регионах с инноваций преимущественно в технико-экономической сфере на инновации преимущественно в социальном комплексе. Раскрыты основные направления социально-доминантного развития инновационной экономики регионов Украины. Предложены меры по формированию социально-доминантной инновационной экономики регионов.

Ключевые слова: социально-доминантное развитие, инновации, социальный комплекс, инвестиции.

Рис.: 1. **Библ.:** 15.

Пакулін Сергій Леонідович – доктор економічних наук, відділ суспільних проблем сталого розвитку, Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України (бульв. Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)

E-mail: sizapet@mail.ru

UDC 338.26:332.1

Pakulin S. L. Innovation Socio-Dominant Development of the Region

The article proves that social development is a dominant of economic priorities of the state under conditions of the knowledge economy. It specifies essence of administration of innovation socio-dominant development of the region. It proves that the dominant of regional administration are social goals and not economic interests. It justifies factors of formation and development of the socio-dominant innovation economy of the region. It reveals main tendencies of formation and development of socio-oriented innovation economy of the region under modern conditions. It proves that the most important direction of socio-dominant development of economy is the change of priorities of innovation activity in the regions with technical and economic innovations to social innovations. It reveals main directions of socio-dominant development of innovation economy of Ukrainian regions. It offers measures on formation the socio-dominant innovation economy of regions.

Key words: socio-dominant development, innovations, social complex, investments.

Pic.: 1. **Bibl.:** 15.

Pakulin Sergey L. – Doctor of Science (Economics), Department of Social Problems of Sustainable Development, Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine (bulv. Tarasa Shevchenka, 60, Kyiv, 01032, Ukraine)

E-mail: sizapet@mail.ru

В умовах економіки знань соціальний розвиток є домінантою економічних пріоритетів держави. Коли ми говоримо про соціально-домінантний розвиток, то маємо на увазі, що його домінантою, основною ідеєю є соціальні цілі.

Досягнення високого рівня розвитку економіки та інституційної інфраструктури можливо тільки при орієнтованості на максимально повну й ефективну реалізацію творчого потенціалу та творчої здатності кожного індивіда, на основі формування нових соціальних інноваційних чинників та умов життєдіяльності населення регіонів. Практична реалізація цієї стратегічної мети диктує необхідність організувати і здійснити в економіці країни й регіонів соціально орієнтований іннова-

ційний маневр, який забезпечить розширене відтворення трудового потенціалу, матеріальних благ, послуг і соціально-економічних стосунків.

Актуальність теми проведеного дослідження посилюється у зв'язку з тим, що трансформація економіки регіонів України на початку ХХІ століття знаходиться на рубежі, в якому немає місця стихійності. Вона вимагає розробки нових механізмів управління, адекватних стратегічним цілям соціально-економічного розвитку країни.

Питання рівня та якості життя виїшли на перший план державної, економічної та соціальної політики. Тому сьогодні в Україні основним пріоритетом держави стає конкретна людина, соціум регіону як основний об'єкт і суб'єкт управління інноваційним соціально-домінантним розвитком регіону.

Істотний внесок у формування теорії добробуту й соціальної держави зробив англійський економіст Артур Сесіл Пігу, який продовжив і розвинув дослідження, розпочаті Альфредом Маршаллом. Становлять особливий інтерес праці зарубіжних учених щодо розробки теорії соціального ринкового господарювання: А. Рюстова, В. Ойкена, В. Репке і А. Ерхарда – одного з творців концепції соціального ринкового господарства. Питання соціально орієнтованої інноваційної економіки регіону розглядали у своїх в працях фахівці в галузі регіональної економічної політики О. М. Алимов, І. В. Бережна [1], І. К. Бистряков, В. І. Вернадський, В. М. Геєць [2], О. І. Дацій [3], Г. А. Дмитренко [13], М. І. Долішній, О. О. Євсєєва [4], Т. М. Качала, М. Х. Корецький [5], М. Ф. Кропивко, О. Є. Кузьмін, В. І. Куценко [6], Л. В. Левковська [7], Е. М. Лібанова [8], О. В. Макарова, О. В. Мартякова [9], Я. Б. Олійник [10], А. В. Степаненко [10], В. П. Третяк [14], О. В. Ульянченко, М. А. Хвесик [15], Є. В. Хлобистов, М. В. Щурик та інші. Проте в більшості опублікованих робіт проблеми управління інноваційним соціально-домінантним розвитком регіону України в сучасних умовах відбиті не повною мірою.

Мета роботи полягає в розробці концептуальних основ управління інноваційним соціально-домінантним розвитком регіонів України. Для її досягнення були визначені такі основні наукові завдання: уточнити суть управління інноваційним соціально-домінантним розвитком регіону; обґрунтувати чинники формування й розвитку соціально-домінантної інноваційної економіки регіону; виявити основні тенденції формування й розвитку соціально орієнтованої інноваційної економіки регіону в сучасних умовах; розкрити основні напрями соціально-домінантного розвитку інноваційної економіки регіонів; запропонувати заходи з формування соціально-домінантної інноваційної економіки регіонів.

У контексті цього дослідження сутнісна характеристика системи управління соціально-домінантним розвитком інноваційної економіки регіону полягає в інтеграції в єдине ціле соціально-економічних, інноваційно-технологічних та інвестиційних процесів при домінанті соціальних цілей. В умовах гармонійного поєднання вказаних процесів розвитку економіки регіону набуває стійкого характеру, що відповідає стратегічній меті соціальної держави – забезпечення добробуту громадян та їх соціальної захищеності.

Сталість розвитку держави й соціально-економічної системи забезпечує раціональна реалізація особистих, суспільних і державних пріоритетів та інтересів, а також системна збалансованість у всіх галузях життєдіяльності.

Трансформація економіки регіонів у соціально-домінантну інноваційну економіку вимагає здійснення соціального маневру, який сприяв би дійсній, реальній та ефективній соціалізації капіталу. Зараз капітал не соціалізований, а індивідуалізований окремою групою осіб. Тому в Україні спостерігається величезний розрив не тільки між бідними й багатими, а також між багатими людьми й людьми із середнім достатком.

Соціалізований капітал соціально орієнтований і розподілений між великою кількістю людей. І чим біль-

ше людей у суспільстві володіють капіталом, тим більше вони мають можливість його примножити. Тому соціалізований капітал – це не капітал ради капіталу, а капітал ради людини, здатної приростити його як для себе, так і для всього суспільства.

Єдність економічних і соціальних цілей регіонального розвитку полягає в тому, що соціальний розвиток регіону залежить від його економічного рівня розвитку. Отже, вирішення певних соціальних проблем визначається економічними можливостями регіону, і, у свою чергу, соціальні чинники істотно впливають на ефективний розвиток регіональної економіки [11, с. 105].

Ядром економіки соціально-домінантного інноваційного типу розвитку є інноваційна й науково-технічна діяльність, яка забезпечує отримання нових знань, їх подальшу трансформацію в наукомістку продукцію й соціальний комплекс життєдіяльності України й регіонів. Спираючись на це положення, вважаємо доцільною ефективну взаємодію системи освіти та підприємств провідних галузей економіки регіону, яке приводить до сталого розвитку країни й регіонів за рахунок утворення переваг на основі поступального зростання науково-технічного та інтелектуального потенціалу.

У ході дослідження нами виявлені основні тенденції формування й розвитку соціально-домінантної інноваційної економіки регіону в сучасних умовах. По-перше, вдосконалення форм і методів соціального партнерства держави, бізнесу й суспільства при домінанті соціальних цілей. У соціально-домінантній інноваційній економіці державні, суспільні й особисті інтереси не протиставлені, а ієрархічно підкорені один одному і збалансовані.

Вважаємо доцільним перехід органів влади й бізнес-структур до конструктивного діалогу, оскільки підвищення добробуту суспільства можливо здійснити лише спільними зусиллями уряду і приватних організацій на основі збалансованої політики, що враховує інтереси як працедавців, працівників і інвесторів, так і місцевих співтовариств і громадських організацій. При такому підході гнучкі фінансово-економічні механізми й методи, а також методи самоврядування приходять на зміну жорстким адміністративним механізмам управління, що сприяє ефективній боротьбі з корупцією.

По-друге, соціальний розвиток відповідального бізнесу й забезпечення його участі в соціальних програмах регіонів і держави в цілому. Особливо підкреслюємо важливість розвитку соціальної відповідальності бізнесу, який стає одним з елементів розвитку соціально-економічної системи регіону, виступаючи джерелом навчання кадрів, основою формування «середнього класу» й ослаблення соціальної напруженості в регіонах.

По-третє, зміни в культурному житті соціуму регіону, у його духовному розвитку і ціннісних пріоритетах. Ускладнення засобів виробництва, впровадження новітніх технологій, а також зростання ролі суб'єктивного чинника в розвитку регіону вимагає високих особистих якостей і глибокої професійної підготовки [12, с. 91].

Соціально-культурна сфера, що забезпечує гармонійний розвиток соціуму регіону, сприяє формуванню особи, яка стає активним суб'єктом соціально-домінантної

інноваційної економіки. Інновацією в економічному сенсі може бути будь-яке вдосконалення, що забезпечує економічне зростання чи створює умови для такого зростання. Регіональний інноваційний процес, що успішно розвивається, має скласти основу для переходу економіки країни до більш високих технологічних систем, для підвищення її конкурентоспроможності.

Одним із основних напрямів соціально-домінантного розвитку інноваційної економіки регіонів України є створення науково-методичної бази формування й соціально-домінантного розвитку інноваційної економіки на регіональному рівні на основі єдиної інформаційної мережі, що включає багаторівневу електронну базу даних про інтелектуальну власність, галузеві автоматизовані бази даних про науково-інноваційні роботи, а також державний реєстр науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

Необхідно створити умови, в яких бізнес сприйматиме інновації не як обов'язок перед державою, а як модель поведінки, життєво важливу для перспектив розвитку підприємства, підвищення ефективності і заняття лідерських позицій на ринках товарів і послуг.

Найважливішим напрямом соціально-домінантного розвитку економіки є зміна пріоритетів інноваційної діяльності в регіонах з інновацій переважно в техніко-економічній сфері на інновації переважно в соціальному комплексі, таких як дистанційна освіта, інформатизація органів соціального захисту й обслуговування населення, розвиток мережі центрів інтернет-доступу, реалізація програм з розвитку мовних навиків населення й підвищення комп'ютерної письменності, сприяння створенню некомерційних організацій, що сприяють залученню населення до інноваційних процесів і розповсюдженню інформації про інноваційну діяльність.

Управлінська діяльність за рішенням стратегічних завдань підвищення добробуту населення, розвиток соціальних функцій економіки й соціальної активності соціуму, забезпечує стійке зростання ефективності виробництва й розкриває соціальні резерви та ємкі джерела прогресу регіону, підвищення його конкурентоспроможності.

Проведений нами аналіз інноваційної діяльності великих і середніх підприємств показав, що за сучасний період у цій важливій сфері задіяно немало учених і підприємців, створені необхідні елементи інноваційної інфраструктури. Проте інноваційні процеси не впливають належним чином на розвиток вітчизняної економічної системи. Рівень інноваційної активності підприємств України з початку XXI століття ледве перевищує 10%, поступаючись як європейським країнам, так і східним державам. Ступінь інтенсивності як технологічних, так і нетехнологічних інновацій удвічі нижчий порівняно з європейськими державами. Також у вітчизняній економіці відносно низька інтенсивність витрат на інновації в співвідношенні з обсягом продажів: у середньому по промисловості вона складає всього 1,9% (у Швеції – 5,5%, Німеччині – 4,6%). Низька й віддача від указаних витрат – зростання їх обсягів не супроводжується підви-

щенням частки інноваційної продукції в загальному обсягу продажів (приблизно 5% протягом 1995 – 2012 рр.).

За наслідками проведеного аналізу нами виявлено вкрай низьке зростання числа підприємств і організацій малого й середнього підприємництва, що виконують інноваційні дослідження й розробки. Мале й середнє підприємництво, що є однією з найважливіших форм реалізації сучасного етапу науково-технічного прогресу і сприйнятливіше до технічних нововведень, ніж великі корпорації, слабо впливають на інноваційні процеси в регіонах України.

Проведене дослідження дозволило нам визначити заходи з формування соціально-домінантної інноваційної економіки регіонів. *По-перше*, розробка довгострокових індикативних формувань соціально-домінантного розвитку регіонів, у яких соціальні цілі стають основним пріоритетом, є доміантною. На відміну від директивного планування індикатори носять не обов'язковий, а орієнтуючий характер для підприємств і організацій соціального комплексу, виробництва, недержавного сектора.

Незважаючи на пропозиції учених і практиків, індикативне планування до цього часу не введено, що, на нашу думку, знижує ефективність державного регулювання процесів соціально орієнтованого інноваційного розвитку економіки регіонів.

По-друге, доцільний перехід до перспективного бюджетування, що забезпечує формування соціально-домінантної інноваційної економіки в регіоні. При цьому вважаємо за необхідне перехід від бюджетної допомоги до розробки системи ефективної підтримки розвитку інновацій на основі кредитної, комерційної підтримки й надання економічних пільг з розробкою схем і джерел повернення виділених ресурсів, а також залучення іноземних інвестицій і засобів позабюджетних фондів. Пропонуємо таку схему оцінки ефективності програм інноваційного розвитку (рис. 1).

По-третє, необхідне впровадження нових форм суспільної експертизи й суспільного контролю процесу реалізації стратегічних планів і програм розвитку соціально орієнтованої інноваційної економіки регіонів. Це дозволить перейти від принципу відповідальності органів виконавчої влади за розробку планів і програм формування соціально орієнтованої інноваційної економіки до принципу відповідальності за її ефективний розвиток. Персональна відповідальність посадових осіб за дії або бездіяльність при реалізації стратегічних завдань сприятиме підвищенню ефективності управління соціально-домінантним розвитком регіону.

По-четверте, актуалізуються завдання підвищення відкритості й публічності підзвітності органів виконавчої влади регіону шляхом розміщення в мережі Інтернет результатів діяльності щодо трансформації економіки у високоефективну соціально-домінантну інноваційну економіку. Вважаємо, що створення системи постійного моніторингу й оцінки якості виконання державних функцій відповідно до стратегічних цілей і завдань дозволить оперативно ідентифікувати надмірні функції та адміністративні бар'єри, підвищити ефективність взає-

модії держави, бізнесу й місцевої громади щодо формування й розвитку соціально орієнтованої інноваційної економіки регіону.

ВИСНОВКИ

Основні наукові результати дослідження, отримані в ході проведеного дослідження, полягають у такому:

1. Уточнено суть управління інноваційним соціально-домінантним розвитком регіону. Доведено, що домінантою регіонального управління стають соціальні цілі, а не економічні інтереси.

2. Обґрунтовано чинники формування й розвитку соціально-домінантної інноваційної економіки регіону: єдність економічних і соціальних цілей регіонального розвитку при домінанті соціальних; створення системи безперервної високоякісної освіти, підготовки кадрів і фахівців; забезпечення ефективної взаємодії соціального комплексу й підприємств провідних галузей економіки регіону; розвиток науково-технічного та інтелектуального потенціалу регіону, розширення сфери діяльності раціоналізаторів і винахідників.

3. Виявлено основні тенденції формування й розвитку соціально орієнтованої інноваційної економіки регіону в сучасних умовах: домінантний розвиток соціального комплексу регіону; вдосконалення форм і методів соціального партнерства держави, бізнесу й суспільства; розвиток соціальної відповідальності бізнесу;

зміни в культурному житті соціуму регіону, в його духовному розвитку й ціннісних пріоритетах.

4. Розкрито основні напрями соціально-домінантного розвитку інноваційної економіки регіонів України: створення науково-методичної бази формування й соціально-домінантного розвитку інноваційної економіки на регіональному рівні; зміна пріоритетів інноваційної діяльності в регіонах з інновацій переважно в техніко-економічній сфері на інновації переважно в соціальному комплексі, забезпечення домінанти соціальних цілей інновацій; підвищення обсягів інвестицій у розвиток інноваційної діяльності соціального комплексу; розвиток підприємств і організацій малого й середнього підприємництва соціального комплексу й виробництва, що виконують дослідження й розробки.

5. Запропоновано заходи щодо формування соціально-домінантної інноваційної економіки регіонів: розробка довгострокових індикативних планів формування соціально-домінантного розвитку регіонів, в яких соціальні цілі стають домінантою; перехід до перспективного бюджетування, що забезпечує формування соціально-домінантної інноваційної економіки; впровадження нових форм суспільної експертизи й суспільного контролю процесу реалізації стратегічних планів і програм розвитку соціально орієнтованої інноваційної економіки регіонів; підвищення відкритості й публічної підзвітності органів виконавчої влади регіонів шляхом роз-

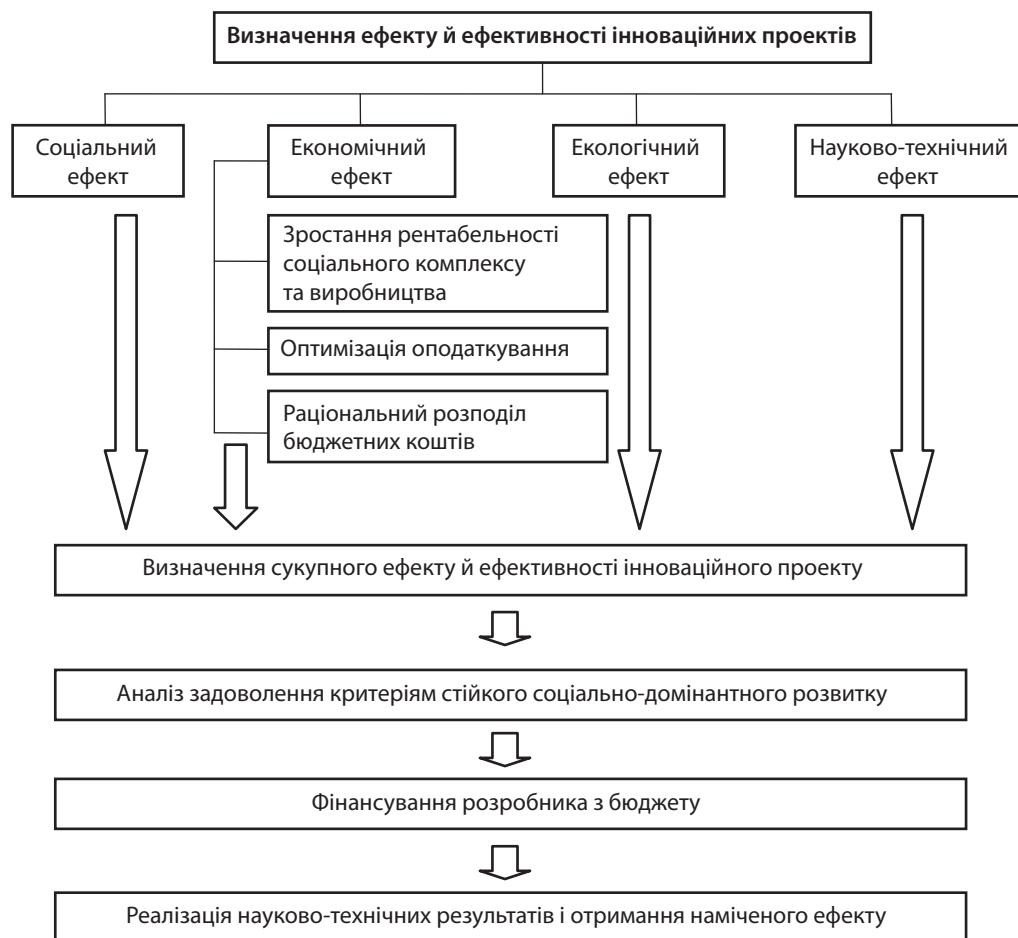

Рис. 1. Схема формування й оцінки ефективності проектів соціально-домінантного інноваційного розвитку регіону

міщення в мережі Інтернет результатів діяльності щодо трансформації економіки у високоефективну соціально-домінантну інноваційну економіку.

Практична значущість дослідження полягає в можливості застосування отриманих висновків і результатів при вдосконаленні законодавчої бази й підготовці національних, регіональних програм розвитку економіки з орієнтацією на соціальну та інноваційну сфери. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна І. В. Національні пріоритети та регіональні детермінанти соціально-економічного зростання регіону (на матеріалах АР Крим) / І. В. Бережна. – Львів : Інститут регіональних досліджень, 2004. – 650 с.

2. Геєць В. М. Інституційні перетворення і суспільний розвиток / В. М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 2. – С. 9 – 36.

3. Дацій О. І. Стратегічне управління : навч. посіб. / О. І. Дацій, М. Х. Корецький, А. О. Дегтяр. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 240 с.

4. Євсєєва О. О. Формування соціальної стратегії в механізмі реалізації регіональної політики / О. О. Євсєєва // Економіка розвитку. – червень 2011. – № 2 (58). – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – С. 43 – 46.

5. Корецький М. Х. Соціальна політика та інноваційних розвиток аграрної сфери економіки / М. Х. Корецький // Вісник УАДУ. – 2003. – № 1. – С. 395 – 398.

6. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку / В. І. Куценко. – К. : Наукова думка, 2010. – 735 с.

7. Левковська Л. В. Корпоративне управління сталим регіональним розвитком : монографія / Л. В. Левковська. – К. : ДЕТУТ, 2011. – 300 с.

8. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : монографія / Ред.: Е. М. Лібанова ; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, Прогр. розв. ООН в Україні. – К., 2008. – 316 с.

9. Мартякова Е. В. Социально-экономическое развитие и инструменты партнерских отношений / Е. В. Мартякова // Вісник ДонНУ. – Донецьк, 2011. – С. 230 – 235.

10. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : Знання, КОО, 2000. – 204 с.

11. Пакулін С. Л. Державне регулювання і ресурсне забезпечення сталого розвитку соціального комплексу / С. Л. Пакулін // Економічний простір : Збірник наукових праць. – № 65. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – С. 103 – 110.

12. Пакулін С. Л. Методологічні основи підвищення ефективності державного регулювання соціально-економічного розвитку / С. Л. Пакулін // Економічний простір. – № 54. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. – С. 85 – 95.

13. Стратегический менеджмент в системе образования : учеб. пособ. / Г. А. Дмитренко; МАУП. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.

14. Третяк В. П. Дослідження соціальної сфери: методологія та практика / В. П. Третяк. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – 273 с.

15. Хвесик М. А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка : навч. посіб. / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. – К. : Кондор, 2005. – 344 с.

REFERENCES

Berezhna, I. V. *Natsionalni priorytety ta rehionalni determinanty sotsialno-ekonomichnoho zrostantia rehionu (na materialakh AR Krym)* [National priorities and regional determinants of socio-economic growth of the region (based on ARC)]. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen, 2004.

Datsii, O. I., Koretskyi, M. Kh., and Diehtiar, A. O. *Stratehichne upravlinnia* [Strategic Management]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2007.

Dmitrenko, G. A. *Strategicheskyy menedzhment v sisteme obrazovaniia* [Strategic Management in Education]. Kyiv: MAUP, 1999.

Heiets, V. M. "Instytutsiini peretvorennia i suspilnyi rozvytok" [Institutional transformation and social development]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 2 (2005): 9-36.

Koretskyi, M. Kh. "Sotsialna polityka ta innovatsiinykh rozvytok ahrarnoi sfery ekonomiky" [Social policy and innovative development of agriculture]. *Visnyk UADU*, no. 1 (2003): 395-398.

Kutsenko, V. I. *Sotsialnyi vektor ekonomichnoho rozvytku* [Vector Social Economic Development]. Kyiv: Naukova dumka, 2010.

Khvesyuk, M. A., Horbach, L. M., and Pastushenko, P. P. *Rozmishchennia produktyvnykh syl ta rehionalna ekonomika* [Placement of the productive forces and regional economy]. Kyiv: Kondor, 2005.

Liudskyi rozvytok v Ukraini: innovatsiinyi vymir [Human Development in Ukraine: an innovative dimension]. Kyiv: In-t demografii ta sots. doslidzh. NAN Ukrainy, 2008.

Levkovska, L. V. *Korporatyvne upravlinnia stalym rehionalnym rozvytkom* [Corporate Governance Sustainable Regional Development]. Kyiv: DETUT, 2011.

Martiakova, E. V. "Sotsialno-ekonomycheskoe razvytye y instrumenty partnerskykh otnoshenyi" [Socio-economic development tools and partnerships]. *Visnyk DonNU* (2011): 230-235.

Oliinyk, Ya. B., and Stepanenko, A. V. *Vstup do sotsialnoi heohrafii* [Introduction to Social Geography]. Kyiv: Znannia; KOO, 2000.

Pakulin, S. L. "Metodolohichni osnovy pidvyshchennia efektyvnosti derzhavnoho rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku" [Methodological foundations improve state regulation of social and economic development]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 54 (2011): 85-95.

Pakulin, S. L. "Derzhavne rehuliuвання i resursne zabezpechennia staloho rozvytku sotsialnoho kompleksu" [State regulation and resource sustainable development of complex social]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 65 (2012): 103-110.

Tretiak, V. P. *Doslidzhennia sotsialnoi sfery: metodolohiia ta praktyka* [Social research: Methodology and Practice]. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 2009.

Yevsieieva, O. O. "Formuvannia sotsialnoi stratehii v mekhanizmi realizatsii rehionalnoi polityky" [The formation of social strategy in the mechanism of regional policy]. *Ekonomika rozvytku*, no. 2(58) (2011): 43-46.